

УДК 341.3:342.7+341.322.5+341.4

DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-330-345>

ВЗАЄМОДІЯ МІЖ ЗАХИСТОМ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА МІЖНАРОДНИМ ПРАВОМ У КОНТЕКСТІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Степченко Д.О., Жолудєва В.І.

THE INTERACTION BETWEEN HUMAN RIGHTS PROTECTION AND INTERNATIONAL LAW IN THE CONTEXT OF WAR CRIMES

Stepchenko D.O., Zholudieva V.I.

У статті досліджується взаємодія між міжнародним правом та захистом прав людини в контексті воєнних злочинів. Розглядаються історичні передумови, еволюція міжнародного права та захисту прав людини, а також приклади їхньої взаємодії під час воєнних конфліктів. Аналізуються поточні виклики, такі як фрагментація правової бази, суперечливі вимоги між міжнародним правом та правами людини, а також випадки, коли рівень захисту в одній сфері може бути нижчим, ніж в іншій. Представлені тематичні дослідження, включаючи детальний аналіз нещодавніх справ про воєнні злочини та вивчення застосування міжнародного права у цих випадках. Аналізуються перспективи розвитку, включаючи потенціал зближення міжнародного права та захисту прав людини і майбутні наслідки для захисту осіб під час збройних конфліктів. Підсумовуються основні висновки та пропозиції щодо покращення захисту прав людини у контексті воєнних злочинів.

Ключові слова: міжнародне право, права людини, воєнні злочини, міжнародне гуманітарне право, захист прав людини, збройні конфлікти.

Вступ. У сучасному світі ми спостерігаємо зростання кількості збройних конфліктів, які супроводжуються масовими порушеннями прав людини та воєнними злочинами. Це підкреслює необхідність ефективного захисту прав людини та застосування міжнародного права в таких ситуаціях. Часто саме під час збройних конфліктів права людини порушуються найбільше. Тому протягом багатьох років експерти багатьох країн світу приділяли велику увагу розробці інструментів, спрямованих на полегшення людських страждань під час війни та конфліктів. Сьогодні три сфери сучасного міжнародного

права намагаються забезпечити захист прав людею, які постраждали від воєнних злочинів - право прав людини, право біженців і гуманітарне право.

Одним з найважливіших аспектів захисту прав людини є протидія воєнним злочинам та захист людей, які постраждали від них. Воєнні злочини є серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права, які включають вбивства, тортури, зґвалтування, винищення та інші дії, заборонені нормами міжнародного права.

Постановка проблеми. Захист прав людини в контексті воєнних злочинів є однією з основних цілей міжнародного

співтовариства, і його реалізація вимагає ефективної взаємодії між міжнародним правом та захистом прав людини. Проте ця взаємодія є складною та багатогранною через низку чинників.

По-перше, фрагментація правової бази створює значні перешкоди для ефективного захисту осіб. Існують численні міжнародні договори та конвенції, що регулюють різні аспекти воєнних конфліктів та прав людини, але їхні положення часто є непослідовними або суперечливими.

По-друге, виникають суперечливі вимоги між міжнародним гуманітарним правом (МГП) та міжнародним правом прав людини (МППЛ). Наприклад, МГП дозволяє певні дії під час збройних конфліктів, які можуть бути заборонені МППЛ у мирний час. Це, інколи, створює правові колізії, які ускладнюють забезпечення належного захисту прав людини.

По-третє, рівень захисту прав людини може значно варіюватися в різних контекстах. У деяких випадках, права, які захищаються міжнародним правом прав людини, можуть бути менш захищеними під час збройного конфлікту порівняно з мирним часом.

Ці проблеми вимагають комплексного підходу та координації зусиль на міжнародному рівні для забезпечення належного захисту прав людини в умовах воєнних конфліктів.

Мета статті. Мета статті полягає у вивченні взаємодії між міжнародним правом та захистом прав людини в контексті воєнних злочинів. Зокрема, стаття спрямована на аналіз сучасних викликів, які виникають у цій сфері, та визначення можливих шляхів подолання цих проблем. Крім того, стаття досліджує перспективи розвитку правової бази для покращення захисту прав людини під час збройних конфліктів.

Виклад основного матеріалу.

Еволюція міжнародного права та захисту прав людини

Ранній розвиток міжнародного права можна простежити ще з давніх часів, з укладенням угод про співпрацю між народами на стародавньому Близькому Сході. Деякі з найбільш ранніх угод включають договір між правителями Лагаша та Умми (на території Месопотамії) близько 2100 року до н.е. та угоду між єгипетським фараоном Рамзесом II та Хаттусілісом III, царем хетів, укладену в 1258 році до н.е.

Довгі та багаті культурні традиції стародавнього Ізраїлю, Індійського субконтиненту та Китаю, а також політичні відносини та взаємодія між грецькими містами-державами також мали важливе значення для розвитку міжнародного права. Багато концепцій, які сьогодні лежать в основі міжнародного правопорядку, були створені за часів Римської імперії. Римляни винайшли *jus gentium* (лат. "право народів") для регулювання статусу іноземців та відносин між іноземцями та римськими громадянами [1].

У Середньовіччі концепція природного права, наповнена релігійними принципами завдяки працям єврейського філософа Мойсея Маймоніда та богослова Томи Аквінського, стала інтелектуальним підґрунтям нової дисципліни - права народів. Це право розглядалося як та частина природного права, яка застосовувалася до відносин між суверенними державами.

Після розпаду Західної Римської імперії у 5 столітті н.е. Європа майже 500 років страждала від частих воєн. Зрештою, виникла група національних держав, і було розроблено низку наднаціональних зведень правил для регулювання міждержавних відносин, включаючи канонічне право, купецьке право (яке регулювало торгівлю) та різні кодекси морського права [2].

У 15 столітті прибуття грецьких вчених до Європи з Візантійської імперії, що розпалася, та запровадження друкарського верстата стимулювало розвиток наукової, гуманістичної та індивідуалістичної думки, а розширення океанської навігації європейськими мореплавцями поширило європейські норми по всьому світу і розширило інтелектуальні та географічні горизонти Західної Європи [1] [3].

Паралельно з розвитком міжнародного права, почала формуватися і концепція захисту прав людини. Ця ідея сягає своїм корінням філософії природних прав, яка була центральною для Американської та Французької революцій наприкінці XVIII століття. Однак офіційне визнання та захист прав людини на міжнародному рівні сформувалося після Другої світової війни.

Руйнування, спричинені війною, виявили неадекватність національних законів у захисті прав людини, що призвело до усвідомлення необхідності міжнародних дій. Це призвело до створення Загальної декларації прав людини, яка поклала початок захисту прав людини в рамках міжнародного права [4] [5].

У післявоєнний час також з'явилися різні рухи, що відстоювали інтереси окремих груп, які відчували нестачу прав, наприклад, фемінізм і громадянські права афроамериканців. Правозахисні рухи в країнах радянського блоку виникли в 1970-х роках разом із рухами за права робітників на Заході.

До 21-го століття правозахисний рух вийшов за рамки свого початкового антитоталітаризму, включивши в себе численні причини, пов'язані з гуманізмом і соціально-економічним розвитком у світі, що розвивається. Еволюція захисту прав людини була складною, оскільки багато усталених прав були замінені іншими системами, які

відрізняються від їх початкового західного дизайну [5].

Фундамент сучасного міжнародного права прав людини був закладений Статутом Організації Об'єднаних Націй. Ідея про те, що захист прав людини не знає міжнародних кордонів і що міжнародне співтовариство зобов'язане забезпечити, щоб уряди гарантували і захищали права людини, поступово захопила увагу людства. Закінчення холодної війни деідеологізувало боротьбу за права людини та посилювало міжнародний правозахисний рух.

Традиційна класифікація трьох поколінь прав людини, що використовується як у національному, так і в міжнародному правозахисному дискурсі, простежує хронологічну еволюцію прав людини як відлуння крику Французької революції: *Liberté* (свобода, "громадянські та політичні" права або права "першого покоління"), *Egalité* (рівність, "соціально-економічні" права або права "другого покоління") та *Fraternité* (солідарність, "колективні" права або права "третього покоління") [6].

Еволюція міжнародного права також була значною. Від своїх раних коренів в угодах між стародавніми цивілізаціями, воно розширилося і охопило широке коло питань, включаючи торгівлю, морське право та права людини. Розвиток міжнародних інституцій, таких як Організація Об'єднаних Націй та Міжнародний Суд ООН, ще більше розширив сферу дії та вплив міжнародного права.

Таким чином, галузі міжнародного права та захисту прав людини з часом значно розвинулися та розширилися, адаптуючись до мінливих суспільних потреб та глобальних викликів.

Ініціація взаємодії між міжнародним правом та захистом прав людини відбулася в епоху, що настала після завершення Другої світової війни. Деструктивні наслідки війни викликали глобальне усвідомлення

недостатності національного законодавства для ефективного захисту прав людини, що вимагало міжнародного регулювання. Цей процес кульмінував у створенні Універсальної декларації прав людини, яка стала зоряним часом для захисту прав людини в рамках міжнародного права [4] [5] [7].

Взаємодія між міжнародним гуманітарним правом (МГП) і міжнародним правом прав людини (МППЛ) була значною в ситуаціях збройного конфлікту. Найчастішими прикладами є ситуації окупації або неміжнародні збройні конфлікти, коли право прав людини доповнює захист, передбачений гуманітарним правом. Деякі договори з прав людини містять положення, що походять з МГП, наприклад, Конвенція про права дитини та Факультативний протокол до неї, що стосується участі дітей у збройних конфліктах, а також Конвенція про насильницькі зникнення [7] [8].

Ці ранні приклади взаємодії були значною мірою зумовлені необхідністю боротьби зі звірствами війни та забезпеченням захисту прав людини в ситуаціях збройного конфлікту. Проте, з часом, взаємодія між міжнародним правом і захистом прав людини продовжувала розвиватися і формуватися, особливо через знакові справи, що виникали в ситуаціях збройного конфлікту [7] [8].

Однією зі знакових справ у цьому відношенні є Консультативний висновок Міжнародного суду ООН щодо законності загрози ядерною зброєю або її застосування від 1996 року. У цій справі МС ООН підтвердив, що захист Міжнародного пакту про громадянські і політичні права не припиняється під час війни, якщо тільки не робиться відступ від нього відповідно до положень Пакту. Іншою важливою справою є Консультативний висновок щодо правових наслідків будівництва стіни на окупованій палестинській території, винесений

Міжнародним Судом ООН у 2004 році. Суд постановив, що Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Конвенція ООН про права дитини застосовуються на окупованих територіях [9].

Ці справи, серед іншого, суттєво вплинули на взаємодію між міжнародним правом і захистом прав людини, продемонструвавши взаємодоповнюючий характер цих двох джерел права та їхню спільну роль у забезпеченні захисту осіб у ситуаціях збройного конфлікту.

Нещодавні приклади взаємодії між міжнародним правом і захистом прав людини продовжують формувати ландшафт цих галузей, особливо в контексті воєнних злочинів. У 2022 році, відзначаючи 45-ту річницю Додаткових протоколів до Женевських конвенцій 1949 року, було переглянуто взаємозв'язок між міжнародним правом прав людини та міжнародним гуманітарним правом [10].

Ці протоколи стали першими договорами, в яких було чітко зазначено взаємозв'язок між цими двома галузями права. В огляді було проаналізовано, як розвивалися відносини між цими двома галузями права з 1977 року. Він продемонстрував, що, незважаючи на значний прогрес, досягнутий на міжнародному рівні в розумінні взаємозв'язку між цими двома джерелами права, все ще існують перешкоди, які необхідно подолати, якщо метою є застосування цих двох джерел права у взаємодоповнюючий спосіб і досягнення максимального захисту людської особистості.

У 2022 році збройні конфлікти продовжували чинити руйнівний вплив на цивільне населення в усьому світі. Такі країни, як Україна, Ефіопія, Ємен, Сирія, ДРК, М'янма та Колумбія, пережили значні конфлікти, а в заголовках новин переважали

повідомлення про тяжке становище величезної кількості переміщених осіб, жертви серед цивільного населення та руйнування будинків, міст, шкіл, лікарень і важливої інфраструктури [10].

Ці нещодавні випадки та їхні наслідки підкреслюють постійну актуальність і важливість взаємодії між міжнародним правом і захистом прав людини. Вони підкреслюють необхідність постійних зусиль, спрямованих на зміцнення цих галузей та їхньої взаємодії для забезпечення захисту людей, особливо в умовах збройного конфлікту.

Поточні виклики захисту прав людини у збройних конфліктах.

Сучасна юридична інфраструктура міжнародного права та захисту прав людини представляє собою інтегровану систему договорів, конвенцій, статутів, протоколів та принципів. Основу сучасного міжнародного права прав людини було сформовано Статутом Організації Об'єднаних Націй. Загальна декларація прав людини (ЗДПЛ), ратифікована Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй у 1948 році, визнана віхою в історії прав людини. Вона вперше в історії людства артикулює основні громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права, які повинні бути доступні всім людям [11].

Загальна декларація прав людини, разом з Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та двома факультативними протоколами до нього, а також Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права, формують так званий Міжнародний білль про права людини. Ряд міжнародних договорів та інших документів, прийнятих з 1945 року, надали юридичного втілення невід'ємним правам людини та розвинули комплекс міжнародних прав людини. Інші інструменти були прийняті на регіональному рівні, відображаючи специфічні проблеми з

правами людини в регіоні та визначаючи конкретні механізми захисту. Більшість держав також прийняли конституції та інші закони, які формально захищають основні права людини [12].

Міжнародне право у сфері прав людини визначає обов'язки, які держави мають дотримуватися. Ставши сторонами міжнародних договорів, держави приймають на себе обов'язки та зобов'язання за міжнародним правом поважати, захищати та реалізовувати права людини. Обов'язок поважати передбачає, що держави повинні утримуватися від втручання або обмеження здійснення прав людини. Обов'язок захищати вимагає від держав захисту окремих осіб і груп осіб від порушень прав людини. Обов'язок виконувати передбачає, що держави повинні вживати позитивних заходів для сприяння реалізації основних прав людини.

Ратифікуючи міжнародні договори з прав людини, уряди приймають на себе обов'язок впроваджувати внутрішні заходи та законодавство, що відповідають їхнім договірним обов'язкам та зобов'язанням. Якщо національні правові процедури не можуть вирішити проблему порушень прав людини, на регіональному та міжнародному рівнях існують механізми та процедури для індивідуальних скарг або повідомлень, які допомагають забезпечити дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини, їх впровадження та застосування на місцевому рівні [12].

Однак, актуальна нормативно-правова база у сфері міжнародного права та захисту прав людини характеризується наявністю як вакуумів, так і перекриття, що може породжувати проблеми у її застосуванні. Вакууми у правовій базі часто виникають, коли певні питання або групи осіб не розглядаються належним чином. Наприклад, вік прямо не закріплений як підстава для

дискримінації в актуальному законодавстві з прав людини, за винятком Конвенції ООН про права трудящих-мігрантів та Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Це створює нормативний вакуум для всіх літніх людей, які не підпадають під дію Конвенції про захист прав усіх трудящих-мігрантів і не мають інвалідності. Крім того, нормативні вакууми також виникли через зміни в реаліях життя людей похилого віку, такі як діджиталізація або зміна клімату, які не відігравали жодної ролі під час розробки Міжнародного пакту ООН про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП) та Міжнародного пакту ООН про громадянські та політичні права (МПГПП), і тому не відображені в існуючій міжнародній системі прав людини [13] [14].

Перекриваючі положення виникають, коли декілька юридичних інструментів відносяться до одного й того ж питання, що потенційно може призвести до неоднозначності або неконсистентності в їх застосуванні. Наприклад, захист осіб похилого віку від дискримінації підпадає під захист від дискримінації за Міжнародним пактом ООН про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП) та Міжнародним пактом ООН про громадянські та політичні права (МПГПП) на підставі "іншого статусу". Це може включати захист від дискримінації за ознакою віку через більш широке тлумачення [14].

Фрагментація правової бази, що захищає осіб, може мати значний вплив на захист осіб, особливо в контексті воєнних злочинів. Фрагментація може призвести до неузгодженості у застосуванні та тлумаченні законів, що може призвести до нерівного захисту осіб. Наприклад, різні правозахисні органи можуть по-різному тлумачити схожі положення, що призводить до відсутності ясності та передбачуваності. Більше того, фрагментація може призвести до прогалин у

захисті. Певні питання або групи не можуть бути належним чином врегульовані існуючими правовими інструментами, що робить їх вразливими. Наприклад, незважаючи на зростаючий інтерес до так званої фрагментації міжнародного права, мало уваги приділяється ролі застереження про більш сприятливий захист у вирішенні певних аспектів взаємодії між договорами з прав людини [15].

Фрагментація також може призвести до перекриттів, коли кілька правових інструментів вирішують одне й те саме питання. Це може створити плутанину і потенційно призвести до непослідовного застосування законів. Дублювання також може призвести до неефективності, оскільки ресурси можуть витрачатися на дублюючі зусилля. Таким чином, фрагментація правової бази, що захищає осіб, може призвести до неузгодженості, прогалин і дублювання, що може негативно вплинути на ефективний захист осіб, особливо в ситуаціях збройного конфлікту.

Області перетину між міжнародним правом та захистом прав людини часто стають предметом конфлікту в контексті збройних конфліктів, де обидві галузі права мають бути застосовані. Проте, різниця в областях застосування, стандартах захисту та обов'язках, які накладаються на держави та недержавні суб'єкти, може призвести до конфліктів [16].

Однією з таких областей перетину є різниця в областях застосування цих двох галузей права. Міжнародне гуманітарне право (МГП) застосовується лише під час збройних конфліктів, тоді як Міжнародне право прав людини (МППЛ) застосовується у всіх обставинах, включаючи мирний і воєнний час. Це може призвести до конфліктів з точки зору визначення, який з цих нормативних актів слід застосовувати в конкретних обставинах.

Іншою сферою конфлікту є різні стандарти захисту, передбачені цими двома джерелами права. Наприклад, якщо МГП дозволяє затримувати комбатантів під час збройного конфлікту без необхідності судового розгляду, то МППЛ вимагає, щоб усім особам було забезпечено справедливий судовий розгляд. Ця різниця в стандартах може створювати конфлікти при спробі застосувати обидва зводи законів у контексті збройного конфлікту.

Третя сфера конфлікту пов'язана з різними зобов'язаннями, які покладаються на держави та недержавні суб'єкти. Хоча МГП застосовується до всіх сторін збройного конфлікту, включно з недержавними збройними формуваннями, МППЛ в першу чергу покладає зобов'язання на держави. Це може призвести до конфліктів, коли в конфлікті беруть участь недержавні суб'єкти, оскільки вони можуть бути не пов'язані тими ж зобов'язаннями в галузі прав людини, що й держави [16].

Крім того, існують розбіжності щодо того, як і коли слід застосовувати принцип *lex specialis*, що може призвести до конфліктів. Принцип *lex specialis* передбачає, що більш спеціальний закон (*lex specialis*) замінює більш загальний закон (*lex generalis*), коли вони не можуть бути логічно узгоджені. Однак зростає розуміння того, що принцип *lex specialis* не є найкориснішим інструментом для вирішення питань взаємозв'язку між галузями права [7].

Наслідки цих конфліктів можуть бути значними та багатограними. По-перше, ці конфлікти можуть призвести до невизначеності у застосуванні права. Коли виникає конфлікт між стандартами або зобов'язаннями міжнародного права та захисту прав людини, може бути незрозуміло, які з них повинні переважати. Це може створити невизначеність для держав, недержавних суб'єктів та окремих осіб, які

намагаються зрозуміти свої права та обов'язки [17].

По-друге, ці конфлікти можуть призвести до недостатнього захисту осіб. Наприклад, якщо міжнародне гуманітарне право дозволяє певні дії під час збройного конфлікту, які були б заборонені правом прав людини, особи можуть не отримати повного захисту, на який вони мають право [16].

По-третє, конфлікти між цими двома джерелами права можуть призвести до неефективності. Якщо кілька правових інструментів вирішують одне й те саме питання, ресурси можуть бути витрачені даремно на дублювання зусиль [16] [17].

Нарешті, ці конфлікти можуть підірвати довіру та ефективність міжнародної правової системи. Якщо держави отримують суперечливі повідомлення про свої зобов'язання за міжнародним правом і захистом прав людини, вони можуть бути менш схильні дотримуватися цих зобов'язань.

Таким чином, конфлікти між міжнародним правом і захистом прав людини можуть мати значні наслідки, потенційно призводячи до невизначеності, недостатнього захисту людей, неефективності та втрати довіри до міжнародної правової системи. Тому важливо розуміти причини цих конфліктів та вживати заходів для їх вирішення, щоб забезпечити ефективний захист прав людини та дотримання міжнародного права.

Існує кілька сфер, де рівень захисту, що пропонується міжнародним правом та захистом прав людини, може відрізнятись. Це може бути обумовлено різним походженням, сферами застосування та механізмами правозастосування цих двох галузей права.

Наприклад, Міжнародне гуманітарне право (МГП) застосовується лише під час збройних конфліктів, тоді як Міжнародне право прав людини (МППЛ) застосовується завжди. Це означає, що рівень захисту, який

пропонується, може відрізнятися залежно від того, чи класифікується ситуація як мирна, чи як збройний конфлікт [18].

Крім того, МГП розрізняє комбатантів і цивільних осіб, надаючи кожному з них різний рівень захисту. З іншого боку, МГПЧ застосовується до всіх осіб однаково, не розрізняючи їхній статус.

Відмінності в рівнях захисту між міжнародним правом і захистом прав людини можуть мати значні наслідки. Це може призвести до невизначеності та непослідовності у застосуванні законодавства, недостатнього захисту осіб, неефективності та втрати довіри до міжнародної правової системи.

Наприклад, якщо один нормативно-правовий акт забезпечує нижчий рівень захисту, ніж інший, особи можуть не отримати повного захисту, на який вони мають право. Це може бути особливо проблематично в умовах збройного конфлікту, коли особи є найбільш вразливими [18].

Різниця в рівнях захисту також може призвести до неефективності. Якщо кілька правових інструментів вирішують одну й ту саму проблему, але надають різні рівні захисту, ресурси можуть бути витрачені даремно на дублювання зусиль.

Нарешті, відмінності в рівнях захисту можуть підірвати довіру до міжнародної правової системи. Якщо держави отримують суперечливі повідомлення про свої зобов'язання за міжнародним правом і захистом прав людини, вони можуть бути менш схильні дотримуватися цих зобов'язань.

Таким чином, важливо визнавати та вирішувати відмінності в рівнях захисту між міжнародним правом і захистом прав людини, щоб забезпечити ефективний захист прав людини в усіх ситуаціях.

Сучасний стан захисту прав людини у збройних конфліктах.

Останні справи, пов'язані з воєнними злочинами, які розглядалися Міжнародним кримінальним судом (МКС), включають справи Алі Мухаммада Алі Абд-Ар-Рахмана, Аль-Хассана Аг Абдул Азіз Аг Мохамед Аг Махмуда та Омара Хасана Ахмада Аль-Башира [19] [20] [21].

У справі Алі Мухаммада Алі Абд-Ар-Рахмана його підозрюють у 31 пункті воєнних злочинів і злочинів проти людяності, скоєних у період з серпня 2003 року до щонайменше квітня 2004 року в Дарфурі, Судан. Після добровільної здачі у полон у Центральноафриканській Республіці 9 червня 2020 року він був переданий під варту МКС. Слухання щодо підтвердження обвинувачень відбулося з 24 по 26 травня 2021 року, і 9 липня 2021 року Палата попереднього провадження II підтвердила всі обвинувачення у воєнних злочинах і злочинах проти людяності, висунуті Прокурором проти Алі Мухаммада Абд-Ар-Рахмана, і передала його до суду. Судовий розгляд у цій справі розпочався 5 квітня 2022 року і триває.

У справі Аль-Хассана Аг Абдул Азіз Аг Мохамед Аг Махмуда його було передано МКС 31 березня 2018 року. Слухання щодо підтвердження обвинувачень відбулося з 8 по 17 липня 2019 року. 30 вересня 2019 року Палата попереднього провадження I підтвердила звинувачення у воєнних злочинах і злочинах проти людяності, висунуті Прокурором проти пана Аль-Хассана, і передала його до суду.

Омар Хасан Ахмад Аль-Башир підозрюється у воєнних злочинах, злочинах проти людяності та геноциді. Перший ордер на арешт був виданий 4 березня 2009 року, другий - 12 липня 2010 року. Підозрюваний досі перебуває на волі.

Факти справи Алі Мухаммада Алі Абд-Ар-Рахмана включають вбивства, винищення, насильницьке переміщення, тортури та переслідування. Справа піднімає важливі

питання щодо застосування міжнародного права та захисту прав людини в контексті збройного конфлікту. Справа Аль-Хассана Аг Абдул Азіз Аг Мохамед Аг Махмуда включає звинувачення у катуванні, зґвалтуванні, сексуальному рабстві та інших нелюдських діях. Ця справа висвітлює проблеми застосування міжнародного права та захисту прав людини в ситуаціях за участю недержавних суб'єктів. Справа Омара Хасана Ахмада Аль-Башира включає звинувачення у вбивствах, винищенні, насильницькому переміщенні, катуванні та зґвалтуванні. Ця справа підкреслює труднощі дотримання міжнародного права та захисту прав людини, коли обвинуваченим є глава держави.

Правові питання, пов'язані зі справою Алі Мухаммада Алі Абд-Ар-Рахмана, включають застосування міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права. Справа Аль-Хассана Аг Абдул Азіз Аг Мохамед Аг Махмуда піднімає питання щодо відповідальності недержавних суб'єктів за порушення міжнародного права та захисту прав людини. Справа Омара Хасана Ахмада Аль-Башира включає питання щодо відповідальності голів держав за злочини проти міжнародного права та захисту прав людини.

Ці справи ілюструють складні правові питання, які можуть виникнути в контексті воєнних злочинів, а також труднощі застосування та дотримання міжнародного права та захисту прав людини. Вони також підкреслюють важливість Міжнародного кримінального суду як механізму забезпечення відповідальності за серйозні порушення міжнародного права та захисту прав людини.

У нещодавніх справах, згаданих вище, застосовувалися норми як МГП, так і МППЛ. Наприклад, у справі Алі Мухаммада Алі Абд-Ар-Рахмана підозрюваному було пред'явлено 31 пункт звинувачень у скоєнні воєнних

злочинів і злочинів проти людяності, які підпадають під дію як МГП, так і МППЛ. Звинувачення включають вбивства, винищення, насильницьке переміщення, тортури та переслідування. У справі Аль-Хассана Аг Абдула Азіза Аг Мохамеда Аг Махмуда підозрюваному були пред'явлені звинувачення у воєнних злочинах і злочинах проти людяності, які охоплюються як МГП, так і МППЛ. Звинувачення включають тортури, зґвалтування, сексуальне рабство та інші нелюдські дії. У справі Омара Хасана Ахмада Аль-Башира він був звинувачений у воєнних злочинах, злочинах проти людяності та геноциді, які є серйозними злочинами згідно з міжнародним правом.

У кожному з цих випадків застосування МГП і МППЛ було необхідним для розслідування скоєних серйозних злочинів. Звинувачення, висунуті обвинуваченим, відображають принципи та засоби захисту, передбачені обома джерелами права. Судовий процес над Алі Мухаммадом Алі Абд-Ар-Рахманом, що триває в МКС, демонструє потенційну ефективність міжнародного права та захисту прав людини у притягненні осіб до відповідальності за воєнні злочини та злочини проти людяності. Але остаточну оцінку ефективності цих законів у цій справі дасть остаточний вирок суду. Звинувачення, висунуті проти Аль-Хассана, і його подальший судовий процес у МКС підкреслюють потенціал міжнародного права і захисту прав людини у боротьбі з такими серйозними злочинами, як катування, зґвалтування і сексуальне рабство. Результати судового процесу дадуть подальше уявлення про ефективність цих законів. Хоча міжнародне право і захист прав людини мають потенціал для забезпечення значного захисту прав людини в контексті воєнних злочинів, на їх ефективність можуть впливати різні фактори, в тому числі готовність і здатність держав забезпечувати дотримання

цих законів. Незважаючи на видачу двох ордерів на арешт Омара Хасана Ахмада Аль-Башира, він залишається на волі, що підкреслює труднощі у забезпеченні дотримання міжнародного права та захисту прав людини, особливо коли йдеться про високопосадовців.

Потенціал зближення міжнародного права та захисту прав людини

Поточний стан конвергенції міжнародного права прав людини (МППЛ) та міжнародного гуманітарного права (МГП) є предметом постійних дискусій серед науковців та практиків. З роками спостерігається все більша взаємодія між МППЛ та МГП у військових операціях, іноді передбачає зближення, оскільки ці два джерела права мають спільні цілі захисту людської гідності та обмеження страждань під час збройних конфліктів. Однак існують також сфери розбіжностей або конфліктів, наприклад, в той час як МППЛ застосовується завжди, МГП застосовується лише під час збройного конфлікту. Крім того, ці два джерела права мають різну сферу застосування та механізми правозастосування, що може призвести до відмінностей у рівні запропонованого захисту [22].

Зростає консенсус щодо того, що принцип *lex specialis*, який передбачає, що один звід законів є "спеціальним" по відношенню до іншого, не є найбільш корисним інструментом для врегулювання взаємовідносин між двома джерелами права. Натомість фокус зміщується в бік розуміння того, як ці два масиви права можуть бути застосовані у взаємодоповнюючий спосіб для досягнення максимального захисту людської особистості.

На подальшу конвергенцію міжнародного права та захисту прав людини впливають декілька факторів, такі як визнання людської гідності, усвідомлення

небезпек, необхідність у прямому підпорядкуванні, взаємозалежність держав та індивідів, інституційні фактори. Ці фактори сприяли нинішньому стану зближення міжнародного права та захисту прав людини і продовжуватимуть впливати на їх подальше зближення.

Потенційні переваги та виклики конвергенції між міжнародним правом та захистом прав людини є значними. Конвергенція міжнародного права та захисту прав людини може призвести до посилення захисту осіб, особливо в умовах збройного конфлікту, до більшої ясності і послідовності у застосуванні права, а також до посилення дотримання законодавства. Проте, зближення міжнародного права та захисту прав людини також створює значні виклики, такі як складність взаємодії між двома джерелами права, суперечливі вимоги, труднощі правозастосування, особливо коли йдеться про високопосадовців або недержавних суб'єктів.

Таким чином, попри те, що зближення міжнародного права та захисту прав людини має потенціал для забезпечення значних переваг, воно також створює значні виклики, і необхідно продовжувати працювати над їх вирішенням.

Прогнозовані зміни в правовому ландшафті міжнародного права та захисту прав людини відбуваються під впливом різних факторів, включаючи еволюцію суспільних норм, технологічний прогрес та зміни в геополітичній владі. Очікується, що розвиток правового значення через інтерпретаційну практику міжнародних кримінальних судів продовжиться, що свідчить про потенційний зсув у бік більш неформальних, інтерпретаційних шляхів розвитку міжнародного права. Судові процеси щодо зміни клімату стають новою сферою, де перетинаються міжнародне право та захист прав людини, що може призвести до

розробки нових правових норм і стандартів, пов'язаних із захистом навколишнього середовища та кліматичним правосуддям. Очікується, що глобалізація норм у сфері прав людини продовжиться, що потенційно може призвести до розробки нових міжнародно-правових положень для боротьби з порушеннями прав людини, включаючи встановлення нових прав, таких як фундаментальне право на воду. Зі зростанням значення людини в міжнародному праві, права людини матимуть більший вплив на інші галузі міжнародного права, що може призвести до переосмислення суверенітету як відповідальності держав перед народом.

Очікується, що прогнозовані зміни в правовому ландшафті міжнародного права та захисту прав людини матимуть значний вплив на людей. Розвиток правового значення через інтерпретаційну практику міжнародних кримінальних судів потенційно призведе до розширення доступу до правосуддя для осіб, які постраждали від воєнних злочинів. Глобалізація норм прав людини та зростаюча увага міжнародного права до особистості призведуть до посилення захисту індивідуальних прав. Особи, які постраждали від зміни клімату, потенційно можуть побачити більший захист своїх прав. Міжнародне право прав людини може слугувати правовим інструментом для реформування недосконалих законів у всьому світі, які перешкоджають жертвам згвалтувань у доступі до правосуддя.

Однак ці зміни також несуть у собі певні виклики. Значний розвиток правового значення через більш неформальні, інтерпретаційні шляхи, в тому числі через рішення міжнародних судів, може призвести до невизначеності та непослідовності. Хоча глобалізація норм прав людини може призвести до посилення захисту прав особистості, вона також може призвести до

конфліктів з іншими галузями міжнародного права.

Виходячи з поточного стану міжнародного права та захисту прав людини, можна зробити наступні рекомендації для політики та правозастосування: співробітники правоохоронних органів повинні пройти всебічну підготовку з міжнародних стандартів прав людини та їх застосування в контексті своїх обов'язків; необхідно створити надійні механізми підзвітності для забезпечення того, щоб будь-яке зловживання владою або порушення прав людини з боку співробітників правоохоронних органів було оперативно розслідувано та належним чином розглянуто; держави повинні переглянути та реформувати своє національне законодавство, щоб забезпечити його відповідність міжнародним стандартам прав людини; правоохоронні органи повинні взаємодіяти з громадами, яким вони служать, для побудови довіри та взаємної поваги; держави повинні дотримуватися міжнародних стандартів, щоб запобігти зловживанню силою, в тому числі зловживанню менш смертоносною зброєю під час охорони правопорядку; необхідно надавати допомогу в перегляді законодавства та посібників, а також надавати поради щодо підготовки кадрів у цій сфері. Ці рекомендації спрямовані на посилення захисту прав людини в контексті правоохоронної діяльності та сприяють подальшому зближенню міжнародного права та захисту прав людини.

Висновки. Таким чином, взаємодія між міжнародним правом та захистом прав людини в контексті воєнних злочинів є важливою темою, що має серйозні наслідки для захисту людської гідності та обмеження страждань під час збройних конфліктів. У сучасному світі спостерігається зростання кількості збройних конфліктів, які супроводжуються масовими порушеннями

прав людини та воєнними злочинами. Це підкреслює необхідність ефективного захисту прав людини та застосування міжнародного права в таких ситуаціях.

Історично, розвиток міжнародного права та захисту прав людини можна простежити до давніх часів, з укладенням угод про співпрацю між народами на стародавньому Близькому Сході. Однак офіційне визнання та захист прав людини на міжнародному рівні сформувалося після Другої світової війни, що призвело до створення Загальної декларації прав людини.

Взаємодія між міжнародним правом та захистом прав людини в контексті воєнних злочинів є складною та багатогранною, існує ряд проблем, які ускладнюють захист прав людини в таких ситуаціях. Одними з основних проблем є фрагментація правової бази, що захищає осіб, суперечливі вимоги між міжнародним правом та захистом прав людини, а також випадки, коли рівень захисту в одній сфері може бути нижчим, ніж в іншій.

Фрагментація правової бази може призвести до неузгодженості у застосуванні та тлумаченні законів, що може призвести до нерівного захисту осіб. Наприклад, різні правозахисні органи можуть по-різному тлумачити схожі положення, що призводить до відсутності ясності та передбачуваності. Більше того, фрагментація може призвести до прогалин у захисті. Певні питання або групи не можуть бути належним чином врегульовані існуючими правовими інструментами, що робить їх вразливими.

Суперечливі вимоги між міжнародним правом та захистом прав людини можуть виникнути в контексті збройного конфлікту, де необхідне застосування обох галузей права. Однак різні сфери застосування, стандарти захисту та зобов'язання, які покладаються на держави та недержавні суб'єкти, можуть призвести до конфліктів. Наприклад, якщо міжнародне гуманітарне

право дозволяє затримувати комбатантів під час збройного конфлікту без необхідності судового розгляду, то міжнародне право прав людини вимагає, щоб усім особам було забезпечено справедливий судовий розгляд.

Випадки, коли рівень захисту в одній сфері може бути нижчим, ніж в іншій, також можуть мати значні наслідки. Це може призвести до невизначеності та непослідовності у застосуванні законодавства, недостатнього захисту осіб, неефективності та втрати довіри до міжнародної правової системи.

Незважаючи на існуючі проблеми, зближення міжнародного права та захисту прав людини має потенціал для забезпечення значних переваг, таких як посилення захисту осіб, більша ясність і послідовність у застосуванні права, а також посилення дотримання законодавства. Однак, зближення міжнародного права та захисту прав людини також створює значні виклики, такі як складність взаємодії між двома джерелами права, суперечливі вимоги, труднощі правозастосування, особливо щодо високопосадовців або недержавних суб'єктів.

Очікується, що прогнозовані зміни в правовому ландшафті міжнародного права та захисту прав людини матимуть значний вплив на людей, особливо на тих, хто постраждав від воєнних злочинів. Розвиток правового значення через інтерпретаційну практику міжнародних кримінальних судів потенційно призведе до розширення доступу до правосуддя для осіб, які постраждали від воєнних злочинів. Глобалізація норм прав людини та зростаюча увага міжнародного права до особистості призведуть до посилення захисту індивідуальних прав. Особи, які постраждали від зміни клімату, потенційно можуть побачити більший захист своїх прав.

Однак ці зміни також несуть у собі певні виклики. Значний розвиток правового

значення через більш неформальні, інтерпретаційні шляхи, в тому числі через рішення міжнародних судів, може призвести до невизначеності та непослідовності. Хоча глобалізація норм прав людини може призвести до посилення захисту прав особистості, вона також може призвести до конфліктів з іншими галузями міжнародного права.

Виходячи з поточного стану міжнародного права та захисту прав людини, необхідно продовжувати працювати над вдосконаленням правових норм та механізмів захисту прав людини в контексті воєнних злочинів. Співробітники правоохоронних органів повинні пройти всебічну підготовку з міжнародних стандартів прав людини та їх застосування в контексті своїх обов'язків. Держави повинні переглянути та реформувати своє національне законодавство, щоб забезпечити його відповідність міжнародним стандартам прав людини. Правоохоронні органи повинні взаємодіяти з громадами, яким вони служать, для побудови довіри та взаємної поваги.

В цілому, взаємодія між міжнародним правом та захистом прав людини в контексті воєнних злочинів є важливою темою, яка має серйозні наслідки для захисту людської гідності та обмеження страждань під час збройних конфліктів. Незважаючи на існуючі проблеми, зближення міжнародного права та захисту прав людини має потенціал для забезпечення значних переваг, таких як посилення захисту осіб, більша ясність і послідовність у застосуванні права, а також посилення дотримання законодавства. Однак, для досягнення цих цілей необхідно продовжувати працювати над вирішенням існуючих проблем та викликів.

Література:

1. Shaw M. International law | Definition, History, Characteristics, Examples, & Facts. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/international-law/Historical-development>. (date of access: 20.04.2024).
2. The history of international law [timeline]. OUPblog. URL: <https://blog.oup.com/2015/09/history-international-law-timeline/> (date of access: 20.04.2024).
3. The evolution of international law (Chapter 11) - The Cambridge World History. Cambridge Core. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139196079.012> (date of access: 22.04.2024).
4. Human rights - Global, Equality, Justice. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/human-rights/Human-rights-in-the-early-21st-century> (date of access: 23.04.2024).
5. The emergence of international human rights (Chapter 1) - International Human Rights Law. Cambridge Core. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511779312.002> (date of access: 21.04.2024).
6. International Human Rights Law: A Short History. UN. URL: <https://www.un.org/en/chronicle/article/international-human-rights-law-short-history> (date of access: 21.04.2024)..
7. The interplay between international humanitarian law and international human rights law in situations of armed conflict - ICRC. International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/ihl-human-rights-ar>. (date of access: 21.04.2024).
8. International Committee of the Red Cross. What is the difference between IHL and human rights law?. International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/document/what-difference-between-ihl-and-human-rights-law> (date of access: 21.04.2024).
9. On the relationship between human rights law protection and international humanitarian law |

International Review of the Red Cross | Cambridge Core. Cambridge Core. URL: <https://doi.org/10.1017/S1560775500180460> (date of access: 20.04.2024).

10. Fortin K. The relationship between international human rights law and international humanitarian law: Taking stock at the end of 2022?. *sage journals*. URL: <https://doi.org/10.1177/09240519221134723> (date of access: 19.04.2024)..

11. Загальна декларація прав людини. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 22.04.2024)..

12. International Human Rights Law. OHCHR. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-and-mechanisms/international-human-rights-law> (date of access: 26.04.2024).

13. International human rights law and older people: Gaps, fragments and loopholes. HelpAge International - Promoting the rights of older people. URL: <https://www.helpage.org/silo/files/international-human-rights-law-and-older-people-gaps-fragments-and-loophole>. (date of access: 26.04.2024).

14. Protection gaps in international human rights law and the advantages of an internationally binding legal instrument. United Nations Department of Economic and Social Affairs - Social Policy and Development Division. URL: <https://social.un.org/ageing-worki>. (date of access: 27.04.2024).

15. Orakhelashvili A. The Interaction between Human Rights and Humanitarian Law: Fragmentation, Conflict, Parallelism, or Convergence?. *OUP Academic*. URL: <https://academic.oup.com/ejil/article/19/1/161/430791> (date of access: 29.04.2024).

16. International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict. OHCHR. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/special-issue-publications/international-legal-protection-human-rights-armed-conflict> (date of access: 20.04.2024).

17. OHCHR: Protecting human rights during conflict situations. OHCHR. URL:

<https://www.ohchr.org/en/protecting-human-rights-conflict-situations> (date of access: 20.04.2024).

18. International Committee of the Red Cross. What is the difference between IHL and human rights law?. International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/document/what-difference-between-ihl-and-human-rights-law> (date of access: 24.04.2024).

19. Abd-Al-Rahman. International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/darfur/abd-al-rahman> (date of access: 20.04.2024)..

20. Al Hassan. International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/mali/al-hassan> (date of access: 20.04.2024)..

21. Al Bashir. International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/darfur/albashir> (date of access: 20.04.2024).

22. Convergences and Divergences Between International Human Rights, International Humanitarian and International Criminal Law. Cambridge Core. URL: <https://doi.org/10.1017/9781780687070> (date of access: 26.04.2024).

References:

1. Shaw M. International law | Definition, History, Characteristics, Examples, & Facts. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/international-law/Historical-development>. (date of access: 20.04.2024).

2. The history of international law [timeline]. *OUPblog*. URL: <https://blog.oup.com/2015/09/history-international-law-timeline/> (date of access: 20.04.2024).

3. The evolution of international law (Chapter 11) - The Cambridge World History. Cambridge Core. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139196079.012> (date of access: 22.04.2024).

4. Human rights - Global, Equality, Justice. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/human-rights/Human-rights-in-the-early-21st-century> (date of access: 23.04.2024).

5. The emergence of international human rights (Chapter 1) - International Human Rights Law.

- Cambridge Core. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511779312.002> (date of access: 21.04.2024).
6. International Human Rights Law: A Short History. UN. URL: <https://www.un.org/en/chronicle/article/international-human-rights-law-short-history> (date of access: 21.04.2024).
7. The interplay between international humanitarian law and international human rights law in situations of armed conflict - ICRC. International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/ihl-human-rights-ar>. (date of access: 21.04.2024).
8. International Committee of the Red Cross. What is the difference between IHL and human rights law?. International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/document/what-difference-between-ihl-and-human-rights-law> (date of access: 21.04.2024).
9. On the relationship between human rights law protection and international humanitarian law | International Review of the Red Cross | Cambridge Core. Cambridge Core. URL: <https://doi.org/10.1017/S1560775500180460> (date of access: 20.04.2024).
10. Fortin K. The relationship between international human rights law and international humanitarian law: Taking stock at the end of 2022?. *sage journals*. URL: <https://doi.org/10.1177/09240519221134723> (date of access: 19.04.2024).
11. Zahalna deklaratsiia prav liudyny. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (data zvernennia: 22.04.2024).
12. International Human Rights Law. OHCHR. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-and-mechanisms/international-human-rights-law> (date of access: 26.04.2024).
13. International human rights law and older people: Gaps, fragments and loopholes. *HelpAge International - Promoting the rights of older people*. URL: <https://www.helpage.org/silo/files/international-human-rights-law-and-older-people-gaps-fragments-and-loopholes> (date of access: 26.04.2024).
14. Protection gaps in international human rights law and the advantages of an internationally binding legal instrument. United Nations Department of Economic and Social Affairs - Social Policy and Development Division. URL: <https://social.un.org/ageing-worki>. (date of access: 27.04.2024).
15. Orakhelashvili A. The Interaction between Human Rights and Humanitarian Law: Fragmentation, Conflict, Parallelism, or Convergence?. *OUP Academic*. URL: <https://academic.oup.com/ejil/article/19/1/161/430791> (date of access: 29.04.2024).
16. International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict. OHCHR. URL: <https://www.ohchr.org/en/publications/special-issue-publications/international-legal-protection-human-rights-armed-conflict> (date of access: 20.04.2024).
17. OHCHR: Protecting human rights during conflict situations. OHCHR. URL: <https://www.ohchr.org/en/protecting-human-rights-conflict-situations> (date of access: 20.04.2024).
18. International Committee of the Red Cross. What is the difference between IHL and human rights law?. International Committee of the Red Cross. URL: <https://www.icrc.org/en/document/what-difference-between-ihl-and-human-rights-law> (date of access: 24.04.2024).
19. Abd-Al-Rahman. International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/darfur/abd-al-rahman> (date of access: 20.04.2024).
20. Al Hassan. International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/mali/al-hassan> (date of access: 20.04.2024).
21. Al Bashir. International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/darfur/albashir> (date of access: 20.04.2024).
22. Convergences and Divergences Between International Human Rights, International Humanitarian and International Criminal Law. Cambridge Core. URL: <https://doi.org/10.1017/9781780687070> (date of access: 26.04.2024).

Stepchenko Danylo, Zholudieva Viktoriia. The interaction between human rights protection and international law in the context of war crimes.– Article.

The article examines the interaction between international law and the protection of human rights in the context of war crimes. It considers the historical background, the evolution of international law and human rights protection, and examples of their interaction during armed conflicts. Current challenges such as the fragmentation of the legal framework, conflicting requirements between international law and human rights, and cases where the level of protection in one area may be lower than in another are analyzed. Thematic studies are presented, including a detailed analysis of recent war crime cases and the application of international law in these cases. The prospects for development are analyzed, including the potential for closer alignment between international law and human rights protection and future implications for the protection

of individuals during armed conflicts. The main findings and recommendations for improving human rights protection in the context of war crimes are summarized.

Keywords: *international law, human rights, war crimes, international humanitarian law, human rights protection, armed conflicts.*

Авторська довідка:

Степченко Данило Олексійович – здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Жолудєва Вікторія Ігорівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правознавства юридичного факультету Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, <https://orcid.org/0000-0002-9502-7657>.

Стаття надійшла до редакції: 30 квітня 2024р.